

Motion till riksdagen 2010/11:A338

av **Gunilla Carlsson i Hisings Backa m.fl. (S)**

Rån, hot och våld i butiksmiljöer

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att parterna bör komma överens om slutna kontanthanteringssystem.

Motivering

Fram till år 1988 ägde årligen drygt 300 butiksrån rum i Sverige. Därefter sker ett trendbrott på så sätt att butiksrånen ökar relativt dramatiskt och passerar 500-strecket. Relativt snabbt tar sig dock butiksrånen upp till nya högre nivåer och den utvecklingen har hållit i sig från tidigt 1990-tal fram till dags dato. Facit för 2008 och 2009 var vidare dystert då antalet polisanmälda butiksrån passerade 1 000 stycken till antalet.

Vad som hittills går att utläsa om läget i år, är att situationen kan ha förbättras något. Om det är en tillfällig nedgång eller om vi äntligen börjar se resultat av vårt enträgna arbete, är för tidigt att säga. Men vi måste fortfarande säga: att vara utsatt för våld och hot på sin arbetsplats är oacceptabelt och att det går att förhindra med aktiva insatser.

Sammanfattningsvis vet vi även följande om butiksrånen: Butiksrån begås främst i de tre storstadslänen – Stockholm, Västra Götaland och Skåne – och i synnerhet då i storstadskommunerna Stockholm, Göteborg och Malmö. Butiksrån är oftast slumpmässiga samtidigt som skjutvapen används vid fyra av tio butiksrån. I vilken grad andra vapen eller tillhyggen används är okänt då detta inte fångas in av den officiella brottsstatistiken. Butiksrån sker vidare främst under kvällstid. Nära fyra av tio rån sker mellan klockan 19.00 och 23.00. Brås studie av butiksrånen år 2000 visade att två av tre rån riktades mot ensambemannade butiker.

Rånen fördelar sig relativt jämnt över veckans alla dagar, men det är en något större risk att utsättas för butiksrån under årets första och fjärde kvartal och särskilt gäller att rånrisken ökar i december. Bytet är oftast litet och den

Fel! Okänt namn på

undersökning som Brå gjort (av butiksrånen år 2000) visade att bytet motsvarade i genomsnitt 5 000 kronor.

Handelsanställdas förbunds rapport Arbetsmiljö i fara (november 2008) tar bland annat fasta på utsatthet för rån, hot och våld bland Handelsmedlemmar i storstadsområdena. Bland resultaten kan nämnas att bland Handelsmedlemmar som är anställda i dagligvaruhandeln så svarar drygt 40 procent att de har en arbetskamrat som under det senaste året blivit utsatt för en hotfull eller våldsamt situation en eller flera gånger. Motsvarande siffra för medlemmar anställda i fackhandeln är cirka 35 procent.

På frågan om man har en arbetskamrat som en eller flera gånger blivit utsatt för rån eller rånförsök (det senaste året) svarar nästan 14 procent av medlemmarna i dagligvaruhandeln och 4 procent av medlemmarna i fackhandeln att de har det.

Kort om detaljhandelns utveckling i relation till rån, hot och våld

Butiksrånens dramatiska utveckling förklaras enligt Brå till viss del av utvecklingen av personrån. Slutsatsen här är att ungdomsgång som under slutet av 1980-talet respektive 1990-talet legat bakom ett ökat antal personrån också legat bakom ett antal butiksrån. En annan förklaring som Brå för fram är att det bakom minskningen av bank- och postrån under tidigt 1990-tal ligger en viss överflyttning till butikssidan, åtminstone vad gäller rån som riktas mot butiker som hanterar stora värden, guldsmedsbutiker och urmakare.

Ett rimligt antagande är även att aspekter av detaljhandelns utveckling bidragit till ökningen av butiksrån, men även förekomst av andra hotfulla och våldsamma situationer. Här kan till exempel nämnas de ökade öppettiderna, vilka gjort butiker mer tillgängliga som rånoffer både på senare kvällstider och även i viss mån nattetid. Detta tycks ha betydelse utifrån att butiksrån ofta är slumpmässiga och inte i första hand begås för att komma över ett stort rånbyte. Det som snarast verkar ha betydelse är mer enkla riskbedömningar för den som mer ”där och då” har ett snabbt uppkommet behov av att komma över ett mindre byte för stunden. Att många butiksrån riktas mot ensambedrivna butiker och på sena kvällar indikerar att det är viktigt att resonera runt tesen om att tillfället också gör rånaren.

När det gäller rån, hot och våld i butiker kan man inte bortse från att en minskad kontanthandel är central för att minska utsattheten. Här agerar branschen tvetydigt. Å ena sidan pågår mycket arbete med att införa slutna kontanthanteringssystem och att fler ska betala med kort, men å andra sidan pågår en utflyttning av bank- och betaltjänster till butiker från banker och från Svensk Kassaservice, vilket istället innebär ökad kontanthantering.

Samtidigt, vid sidan av kontanthanteringsproblematiken, finns andra stöldbegärliga varor som till exempel tobak och alkohol. Och fler stöldbegärliga varor är på väg ut i detaljhandeln genom den avreglering av receptfria läkemedel som träder ikraft den 1 oktober 2009.

I 3 kap. 2 § arbetsmiljölagen lyfts fram att arbetsgivaren har skyldighet att vidta alla åtgärder för att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet, och att denna skyldighet också omfattar beaktandet av den särskilda risk för ohälsa

Fel! Okänt namn på

och olycksfall som ensamarbete kan innebära. I AFS 1993:2 Våld och hot i arbetsmiljön stadgas också att arbetsgivaren har ansvaret för säkerheten på arbetsplatsen och att arbetsgivaren ska utreda risker samt vidta förebyggande åtgärder. Föreskriften uttrycker tydligt att arbetsuppgifter som innebär en påtaglig risk för våld eller hot om våld inte får utföras som ensamarbete. AFS 1982:3 Ensamarbete tillåter ensamarbete men inskränker det vid påtaglig risk och stark psykisk påfrestning. Det är arbetsgivarens ansvar att eliminera negativa konsekvenser för den som arbetar ensam, och arbetsgivaren måste därför åläggas att precisera arbetets organisering, rutiner för stöd och hjälp, kompetens hos arbetsledning och så vidare och att göra en ordentlig riskbedömning.

Vad bör göras för att förhindra rån, hot och våld i butiker?

Parterna på arbetsmarknaden har ett stort ansvar i det förebyggande arbetet, och när det gäller just rån, hot och våld i butiker arbetar Handelsanställdas förbund och Svensk Handel tillsammans med polisen utifrån ett 13-punktsprogram för att förebygga butiksrån. Handlare som uppfyller programmet säkerhetscertifieras. Samtidigt är arbetsmiljölagstiftningen och Arbetsmiljöverkets föreskrifter av stor vikt.

För att skyddsombud ska få genomslag för sina krav behövs skarpare skrivningar gällande arbetsgivaransvaret i Arbetsmiljöverkets föreskrifter. Mycket har förändrats i arbetslivet sedan dessa föreskrifter om ensamarbete, våld och hot i arbetsmiljön samt systematiskt arbetsmiljöarbete författades. Inom handeln handlar det som sagt om sena öppettider, lägen med låga hyreskostnader och slimmad personalstyrka. Arbetsmiljöverket bör av den anledningen ges i uppdrag att se över föreskrifterna om hot och våld i arbetsmiljön och ensamarbete. I denna översyn bör särskilt övervägas hur föreskrifterna kan skärpas i syfte att tydliggöra arbetsgivarnas ansvar och skyldigheter när det gäller att i största möjliga mån eliminera risker vid ensamarbete.

En viktig del i att minska risken för att utsättas för rån, hot och våld handlar vidare om att minska tillgången till kontanter samt att hitta system för säker kontanthantering. Som påtalats är utvecklingen i detta avseende motstridig och drar åt olika håll. En bidragande orsak till att tillgången till kontanter via butiker ökar, har att göra med att samhället lägger ut dessa åtaganden. Då är det givetvis också rimligt att samhället tar ett ansvar för på vilket sätt detta sker. Parterna bör komma överens om hur slutna kontanthanteringssystem skulle kunna se ut.

Stockholm den 22 oktober 2010

Gunilla Carlsson i Hisings Backa (S)

Mattias Jonsson (S)

Shadiye Heydari (S)